

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تفت

دانشکده حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق

گرایش جزا و جرم شناسی

عنوان

ترور و تروریسم هسته ای در قوانین کیفری ایران با رویکردی به

اسناد بین المللی

استاد راهنما

دکتر محمدرضا رحمت

نگارنده

مهشید حاجی میرزاعلیان

۹۰۰۸۲۷۷۳۵

تأیید شده ۹۳

تائیدیه هیات داوران

منشور اخلاقی

تقدیم به :

همسر عزیزم

مهربانی که مرا برای رسیدن به اهداف ،
سربلندی و انسانیت یاری نمود و در این راه همسفر من شد
و همواره صبورانه و با عشق و علاقه مشوق من بود .

و

مقدس ترین واژه ها در لغت نامه دلم،

پدر و مادر مهربانم،

که زندگیم را مدیون مهر و عطوفت آنها می دانم،

مهربانانی مشفق، بردبار و حامی .

تقدیم به پسر م :

که وجودش شادی بخش و صفایش مایه آرامش من است

سپاسگزاری

سپاس خدای را که سخنوران ، در ستودن او بمانند و شمارندگان ، شمردن نعمت های او ندانند و کوشندگان ، حق او را گزاردن نتوانند و سلام و درود بر محمد و خاندان پاک او ، طاهران معصوم ، هم آنان که وجودمان وامدار وجودشان است ، و نفرین پیوسته بر دشمنان ایشان تا روز رستاخیز

بدون شک جایگاه و منزلت استاد ، از آن است که در مقام قدر دانی از زحمات بی شائبه‌ی او، با زبان قاصر و دست ناتوان چیزی بنگاریم اما از آنجایی که تجلیل از استاد ، سپاس از انسانی است که هدف و غایت آفرینش را تامین می کند و سلامت امانت هایی که به دستش سپرده اند تضمین ، بر حسب وظیفه و از باب " من لم یشکر المنعم من المخلوقین لم یشکر الله عزوجل " از اساتید بزرگوار جناب آقای دکتر محمدرضا رحمت ، جناب آقای دکتر حسن قاسمی مقدم و جناب آقای دکتر موسی پاشا بنیاد که همواره بر کوتاهی و درشتی من قلم عفو کشیده و کریمانه از کنار غفلت هایم گذشتند کمال تشکر و قدردانی را دارم .

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱	چکیده
۳	ب) سؤالات تحقیق
۳	ج) فرضیات تحقیق
۴	د) اهداف تحقیق
۴	الف) هدف اصلی:
۴	ب) اهداف فرعی:
۵	و) سوابق تحقیق:

فصل اول: کلیات

۷	۱-۱- معانی و مفاهیم
۸	۱-۱-۱- مفاهیم
۱۱	۱-۱-۱-۱- واژه لغوی تروریسم
۱۲	۱-۱-۱-۲- تعاریف حقوقدانان از تروریسم هسته ای
۱۳	۱-۱-۱-۳- تعاریف اسناد بین المللی
۱۳	۱-۲- مفهوم تروریست
۱۵	۱-۲-۱- تاریخچه
۱۵	۱-۲-۲- تاریخچه تروریسم
۱۵	۱-۲-۳- دیدگاه اسلام نسبت به تروریسم
۱۷	۱-۲-۴- دیدگاه متفکران غربی نسبت به تروریسم (غربی ها)
۱۸	۱-۲-۵- تاریخچه تروریسم هسته ای
۱۹	۱-۳- انواع تروریسم
۱۹	۱-۳-۱- تروریسم سیاسی
۱۹	۱-۳-۱-۱- تروریسم سیاسی - فردی:
۲۰	۱-۳-۱-۳- تروریسم سیاسی - داخلی:
۲۱	۱-۳-۱-۴- تروریسم سیاسی - بین المللی:

- ۲۱-۳-۲- تروریسم فردی و سازمانی ۲۱
- ۲۱-۳-۲-۱- تروریسم فردی: ۲۱
- ۲۲-۳-۲- تروریسم سازمانی: ۲۲
- ۲۲-۳-۲-۱- ویژگیهای تروریسم ۲۲
- ۲۴-۳-۲- تروریسم به عنوان جرم علیه بشریت ۲۴
- ۲۴-۳-۲-۱- تروریسم به عنوان یک جرم بین المللی مستقل ۲۴
- ۲۶-۳-۲-۱- تروریسم و سابوتاژ ۲۶

فصل دوم: تروریسم در نظام کیفری ایران و جهان

- ۲۹-۱-۲- تروریسم در قانون مجازات اسلامی ۲۹
- ۳۱-۱-۲- ارتباط محاربه و تروریسم ۳۱
- ۳۴-۲-۱-۲- تروریسم در قانون مجازات اسلامی با بررسی نظریه دکترین ایران ۳۴
- ۴۴-۴-۱-۲- سیاست جنایی ایران در قبال مبارزه با تروریسم ۴۴
- ۴۵-۵-۱-۲- اصل علنی بودن دادرسی در حقوق داخلی ۴۵
- ۴۶-۲-۲- صلاحیت محاکم ملی و بین المللی در رسیدگی به جرم تروریسم ۴۶
- ۴۹-۱-۲-۲- صلاحیت محاکم کیفری ایران ۴۹
- ۵۰-۱-۱-۲-۲- صلاحیت سرزمینی ۵۰
- ۵۰-۲-۱-۲-۲- صلاحیت شخصی ۵۰
- ۵۱-۳-۱-۲-۲- صلاحیت حمایتی یا واقعی ۵۱
- ۵۱-۴-۱-۲-۲- صلاحیت جهانی ۵۱
- ۵۱-۲-۲-۲- دادگاه صالح برای رسیدگی به جرم تروریسم ۵۱
- ۵۳-۳-۲- تروریسم در قوانین کیفری بین المللی ۵۳
- ۵۳-۱-۳-۲- حقوق کیفری بین المللی ۵۳
- ۵۶-۲-۳-۲- تروریسم در اسناد بین المللی ۵۶
- ۵۸-۳-۳-۲- تروریسم در قطعنامه شورای امنیت ۵۸

فصل سوم: تروریسم هسته ای و شیوه های مقابله با آن

- ۶۵-۱-۳- تروریسم هسته ای ۶۵

۶۶	۱-۱-۳- مفهوم حقوق هسته ایی
۶۷	۱-۱-۱-۳- تعریف حقوق هسته ایی
۶۸	۲-۱-۱-۳- هدف حقوق هسته ایی
۶۸	۲-۱-۳- تروریسم هسته ایی در اسناد بین المللی
۶۹	۳-۱-۳- کنوانسیونهای سازمان ملل در رابطه با تروریسم هسته ایی
۷۰	۲-۳- تحلیل لایحه مبارزه مالی با تروریسم
۷۲	۱-۲-۳- ضرورت مبارزه با تروریسم هسته ایی
۷۳	۲-۲-۳- موضع سازمان ملل متحد در برابر تروریسم
۷۴	۳-۳- راهکارهای مقابله با تروریسم هسته ایی
۷۶	۱-۳-۳- اقدامات کنشی
۷۶	۲-۳-۳- اقدامات واکنشی
۷۷	۱-۴-۳- سیاست کیفری ایران و اقدامات آن در جهت مقابله با تروریسم هسته ایی
۸۱	۲-۴-۳- ترور دانشمندان هسته ایی ایران و اهداف آن
۸۳	۵-۳- نتیجه گیری
۸۵	۶-۳- پیشنهادات
۸۶	منابع و مآخذ

چکیده:

تروریسم یکی از آفات تمدن بشری است که از دیر باز به عنوان یکی از ابزار و وسایل سرکوب مخالفان توسط دولت یا مبارزات سیاسی علیه حکومت ها و در پاره ایی از موارد علیه مقامات و عناصر موثر حکومت ها بکار گرفته شده است. این پدیده به عنوان یک عمل مجرمانه با رشد فزاینده به خصوص در دودهمه اخیر همراه بوده است لیکن علی رغم جرم انگاری این پدیده در قوانین جزایی داخلی کشور و بین المللی و سعی جامعه بین المللی در شناسایی و مبارزه با آن موفقیت چندانی حاصل نشده است .

با وجودی اینکه پدیده تروریسم مسئله جدیدی نیست اما تهدیداتی که امروزه از ناحیه این پدیده شوم متوجه جوامع بشری است و ویژگی و حساسیت خاصی نسبت به سایر پدیده های جزایی ایجاد کرده است تهدیدات ناشی از اقدامات تروریستی در چهارچوب سرزمیت نمیگنجد و به تهدیدی جهانی مبدل شده است سازمان ملل متحد هم با توجه به ارزشهایی که بنیان منشور سازمان ملل متحد را تشکیل می دهد کنوانسیونهای متعددی در زمینه مبارزه با تروریسم تدوین کرده است همچنین چندین قطعنامه نیز از جانب شورای امنیت صادر شده که طی آن کشورها را به امر مبارزه با تروریسم فرا خوانده است . اکثر جوامع خصوصاً ایران و جوامع بین المللی به صورت ویژه درصدد مبارزه با این پدیده شوم اجتماعی برآمده اند. در این نوشته سعی در ارائه مفهوم درستی از تروریسم - آیا تروریسم یک عمل مجرمانه مستقل در قانون مجازات اسلامی است یاخیر؟ و اینکه راههای مقابله با تروریسم کدام است؟ تاریخچه تروریسم، انواع تروریسم، تروریسم در نظام کیفری ایران و جهان، تروریسم در قوانین کیفری بین المللی، تروریسم هسته ایی و شیوه های مقابله با آن، ضرورت مقابله تروریسم هسته ایی، راهکارهای مقابله با تروریسم هسته ایی از دیدگاه داخلی و جهانی ارائه شده است.

واژگان کلیدی:

ترور، تروریسم هسته ایی، صلاحیت ها ، قوانین داخلی. مبارزه با تروریسم. اسناد بین المللی

الف) مقدمه

سوابق اقدامات تروریستی در کتب و فرهنگ نامه های مختلف از دوران باستانی ذکر گردیده است به نحوی که بعضی از امپراطوری های بزرگ برای سرکوب مخالفان خود از ترور استفاده می نمودند.

امروزه تروریسم به معنی ایجاد رعب و وحشت در جهت نیل به اهداف سیاسی، اجتماعی و فرهنگی با توسل به اعمال خشونت بار می باشد که در اکثر مقررات جزایی جهانی و بین المللی جرم انگاری گردیده است.^۱

آنچه که ترس و وحشت موجود در تروریسم را از وحشت و ترس که در سایر جرایم برای قربانی به وجود می آید تفکیک می کند آن است که در جرایم دیگر ایجاد ترس و وحشت هدف اصلی مجرم نیست بلکه به طور فرعی و ثانوی از اعمال او ناشی می شود مثلاً سارق می شود که به طرف قربانی حمله کرده و جیب او را خالی می کند یا به زور اسلحه کیف او را می گیرد نیز ایجاد ترس می کند ولی او تروریست نیست هدف او نه ایجاد ترس بلکه ربودن مال قربانی است.

تفاوت دیگری که بین تروریسم و جرایم عادی وجود دارد این است که اولی همواره به شکل یک جرم سازمان یافته و گروهی ارتکاب می یابد.

منظور از تروریسم مخصوصاً تروریسم سیاسی اعمال خشونت باری است که در عین خصیصه سازمان یافته دارند و معمولاً با انگیزه ها و اهداف سیاسی ارتکاب می یابند.^۲

تروریسم گاهی سیاسی است که با اهداف سیاسی ارتکاب می یابد، گاهی غیرسیاسی که برای اهدافی مثل اخاذی صورت می گیرد. همین طور تروریسم گاهی داخلی است و گاهی بین المللی یا خارجی است کشورهای مثل ایران بیشتر از تروریسم داخلی در رنج بوده اند نوع سومی از تروریسم که از دهه شصت رخ داده است که می توان آن را تروریسم رسانه ای نام نهاد یعنی حمله کردن به هرکس صرفاً به قصد کسب تبلیغات رسانه ای.

تروریسم در سالهای اخیر افزایش قابل ملاحظه ایی داشته است که بیشترین افزایش مربوط به بمب گذاری و ترورهای سیاسی بوده که سالانه حدود سی درصد افزایش داشته است.

دلیل افزایش موج تروریسم در دهه ها و سالهای اخیر، علی رغم اینکه اختلافات و انگیزه های سیاسی همواره در طول تاریخ وجود داشته اند، را باید در عواملی چون افزایش نوع سلاحها و مواد منفجره و سهولت دسترسی به آنها تسهیل در رفت و آمد به نقاط مختلف جهان که تروریست را در راه رسیدن به

۱- میر محمد صادقی دکتر .حسین.حقوق کیفری اختصاصی.جرایم علیه امنیت و اسایش عمومی .چاپ بیست و چهارم زمستان ۱۳۹۲. نشر میزان ۱۴۵.

۲- غنی کله لو.تروریسم هسته ای .۱۳۸۸.چاپ اول. تهران. انتشارات خرسندی. ۱۸.

اهداف تبلیغاتی خود یاری می کند جستجو کرد اهمیت این مورد اخیر از آن رو است که «تروریسم یک شیوه خاص از خشونت سیاسی است که با حمله کردن به تعداد کمی قربانی درصد تأثیرگذاری بر تعداد زیادی از مردم می باشد» و البته مثبت بودن این تأثیر نیز چندان مدنظر قرار ندارد. بلکه صرف مطرح شدن در وسایل ارتباط جمعی گاهی، هویتی را به برخی از گروههای تروریستی می دهد که در غیر آن صورت فاقد آن هستند.

ب) سؤالات تحقیق

سوال اصلی تحقیق

۱- آیا تروریسم در قانون مجازات اسلامی ایران به عنوان یک جرم مستقل شناخته شده است یا باید تحت عناوین مجرمانه دیگر مورد بررسی قرار گیرد؟

سؤالات فرعی تحقیق

۱- آیا تروریسم در جوامع بین المللی جرم شناخته شده است یا خیر؟ و چه راهکارهایی جهت مقابله با آن پیشنهاد گردیده است؟

۲- در راستای حمایت از قربانیان تروریسم حقوق ایران در زمینه جرم انگاری تروریسم به عنوان جرم مستقل و یا در قالب جرایم مشابه مانند محاربه چه گامهایی برداشته است؟

ج) فرضیات تحقیق

۱- در پاسخ به این سوال گفته شده است : که باتوجه به عناوین مجرمانه پیش بینی شده در قوانین کیفری نیازی به تخصیص عنوان خاص اعمال تروریستی نیست در واقع مفهوم تروریسم مفهوم جدیدی محسوب نمیشود و اعمال تروریستی خواه نا خواه به عنوان یکی از جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی مطرح می شود هر چند نظر مذکور بر مبنای استدلال علمی و با توجه به واقعیت قانونگذاری ایران بیان شده است لیکن به نظر میرسد تروریسم مفهوم جدیدی است و باید آن را به صورت مستقل در قوانین جزایی مورد جرم انگاری قرارداد و یک سیاست جنایی خاص و ویژه در مورد آن اتخاذ کرد.

۲- با توجه به سابقه تروریسم تقریباً از بدو خلقت انسان این موضوع در کلیه جوامع بشری جرم تلقی و با توجه به خطرات بین المللی مقررات ویژه جهانی و بین المللی نیز برای آن پیش بینی شده است

قانون گذاری در عرصه بین الملل درباره تروریسم به قبل از جنگ جهانی دوم بر میگردد پس از آن کنوانسیونهای متعددی در این زمینه به تصویب جامعه جهانی رسید که ایران به آنها پیوسته است. ایران با کشورهای زیادی معاهده همکاری درباره مبارزه علیه تروریسم امضاء کرده است که در ماده ۱۴ این معاهده به مسئله مبارزه با تروریسم بین المللی به طور جدی پرداخته شده است.^۱

۳- با توجه به اسناد بین المللی و مباحث تحقیقی ترمیم و جبران خسارت قربانیان به طور جدی در دستور کار قانونگذاران کشورهایی است که در معرض خطر تروریسم هستند که دولت ایران در این زمینه گامهای تقنینی لازم را برداشته است اگر چه بیشترین کاستی ها در این زمینه به ویژه در زمینه ترمیم در حقوق ایران به بعد اجرایی مربوط است نه تقنینی.

د) اهداف تحقیق

با توجه به پیشرفت های ایران در بحث انرژی هسته ای و اقدامات تروریستی در جهت ضربه زدن به تحقیقات هسته ای ایران در ترور دانشمندان هسته ای به ذهن متبادر گردید که تحقیقاتی در خصوص ترور و تروریسم هسته ای و راههای مقابله با آن و مجازات مرتکبین در قوانین کیفری داخلی با رویکردی به اسناد بین المللی موجود و صلاحیت محاکم ایران و صلاحیت محاکم بین المللی و اینکه ترور دانشمندان ایران در قالب یکی از عناوین ترور هسته ای میگذرد یا خیر داشته باشم.

الف) هدف اصلی:

بررسی تروریسم از حیث عنوان جزایی، مجازات مرتکبین، صلاحیت محاکم داخلی و خارجی، با کنکاشی در قوانین جزایی داخلی و بین المللی از جمله پروتکل ها و کنوانسیون ها و دادگاه بین المللی کیفری.

ب) اهداف فرعی:

با عنایت به اینکه امروزه تروریسم و از جمله تروریسم هسته ایی به قواعد بنیادین جامعه بین المللی لطمه شدیدی زده است و با توجه به اینکه تروریسم هسته ایی جدیدترین و درعین حال خطرناک ترین شکل تروریسم است و پیشرفت ایران در بحث انرژی هسته ایی در این تحقیق مختصر توضیحی در مورد تروریسم

۱ - ماده ۱۴: همکاری قضایی: قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون سازمان کنفرانس اسلامی جهت مبارزه با تروریسم بین المللی. هر کشور متعاقد هر گونه مساعدت ممکن را که برای انجام تحقیقات یا جریان دادرسی در ارتباط با جرایم تروریستی ممکن است لازم باشد ارائه خواهد داد.

هسته ای - ضرورت مبارزه با آن و راهکارهای مقابله با آن و اقدامات ایران در رابطه با مقابله با تروریسم هسته ای بیان میدارم.

و) سوابق تحقیق

تاکنون کتاب یا پایان نامه ای تحت عنوان کلی «تروریسم و تروریسم هسته ای در نظام کیفری ایران با رویکردی به اسناد بین المللی» تألیف و تدوین نشده است که به نظر می رسد این موضوع ناشی از عدم پرداختن قانونگذار به تروریسم و تروریسم هسته ای باشد که باتوجه به مطالعات و مطالب جمع اوری شده اینجانب که ذیل عنوان می شود کتاب یا پایان نامه ای که خاص این موضوع باشد نبود که از جمله میتوان به کتاب حقوق کیفری بین المللی نوشته آنتونیو کسسه اشاره کرد که به تروریسم پرداخته منتهی فقط در بحث اسناد بین المللی است همچنین کتاب تروریسم هسته ای تألیف کیوان غنی کله لو فقط به تروریسم هسته ای پرداخت است و از صلاحیت محاکم و نظام کیفری ایران بحثی به میان نیاورده که این امر خود می تواند مبنای موضوع پایان نامه اینجانب به عنوان تروریسم در حقوق کیفری ایران قرار گیرد به غیر از منابع ذکر شده در بالا مقالات و پایان نامه هایی در رابطه با این موضوع به چاپ رسیده است که برخی از آنها عبارتند از:

کسسه - آنتونیو - حقوق کیفری بین المللی - ۱۳۸۷ - ترجمه حسین پیران - اردشیر امیر ارجمند - زهرا موسوی - نشر جنگل - تهران - چاپ اول

غنی کله لو - کیوان - تروریسم هسته ای - ۱۳۸۸ - تهران - انتشارات خرسندی - چاپ اول

باقری محمودآبادی - علی - راهکارهای مقابله با تروریسم هسته ای - ۱۳۸۷ - پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

میر محمد صادقی . حسین . جرایم علیه امنیت و اسایش عمومی ۱۳۹۲ . چاپ بیست و چهارم . نشر میزان

طهماسبی . لیلا . تروریسم از منظر اسلام . مقاله . روزنامه اعتماد . شماره ۲۴۴۹ . تاریخ ۱۳۹۱/۵/۱۹

البته مطالعات جامعی در خصوص تروریسم و مبارزه با انواع آن توسط حقوقدانان و جامعه شناسان ایران و جهان انجام گردیده و اسناد بین المللی نیز در این باره به تصویب رسیده اند که برخی از آنها عبارتند از:

- کنوانسیون منع و مجازات جنایات علیه اشخاص مورد حمایت بین المللی؛

- کنوانسیون راجع به حمایت فیزیکی از مواد هسته ای (۳ مارس ۱۹۸۰)؛

- کنوانسیون بین المللی منع بمباران های تروریستی (۹ ژانویه ۱۹۹۸)؛

- کنوانسیون منع حمایت مالی تروریستی (۹ دسامبر ۱۹۹۹).

ز) روش تحقیق

روش تحقیق در این کار روش فیش برداری و کتابخانه‌ای، سامانه‌های اینترنتی و تحلیل منابع موجود می‌باشد و از کتابها و پایان نامه‌ها و منابع معتبری استفاده شده و امید است که این موارد بر غنای این تحقیق بیفزاید.

ح) ساماندهی تحقیق

این تحقیق شامل سه فصل که هر فصل به چند مبحث و گفتار پرداخته است در فصل اول که شامل سه مبحث است به مبانی و مفاهیم و تعاریف حقوقدانان و اسناد بین‌المللی از تروریسم پرداخته شده است و همچنین در مباحث بعدی تاریخچه-دیدگاه‌ها و انواع تروریسم را بیان داشته در فصل دوم که مبحث اصلی پایان نامه است شامل سه مبحث که تروریسم را در قوانین کیفری ایران-نظریه دکترین حقوق-ارتباط محاربه و تروریسم و تروریسم در اسناد بین‌المللی و در دادگاه کیفری بین‌المللی مورد بررسی قرار داده و نهایت فصل سوم که شامل چهار مبحث است تروریسم هسته‌ای-اهداف-تحلیل لایحه مبارزه مالی با تروریسم هسته‌ای و در نهایت تروریسم هسته‌ای در ایران و راهکارهای مقابله با آن را مورد بررسی قرار داده.

فصل اول

کلیات

۱-۱- معانی و مفاهیم

پدیده تروریسم به لحاظ صفات و مشخصات متعدد که برای آن ذکر گردیده است ارائه تعریف مشخص و روشنی برای آن به آسانی امکان پذیر نیست هرچند تعاریف متعددی از تروریسم ارائه گردیده است لیکن تعریف جامعی که بتوان مفهوم درستی از تروریسم ارائه نماید ارائه نگردیده است. آنچه تعریف تروریسم را پیچیده و مبهم می کند این است که پدیده تروریسم به مثابه اقدامات و اعمال خشونت آمیزی است که در نتیجه متغیرهای فکری در جامعه به وجود می آید.

مشکل ارائه تعریف مشترکی برای تروریسم همیشه وجود داشته و این امر ناشی از آن بوده است که «آن کس که از نظر یک شخص تروریست محسوب می شود از نظر دیگری یک مبارز راه آزادی است.»^۱ با این حال و علی رغم فقدان یک تعریف مشترک و قابل قبول در روابط بین المللی به مرور یک توافق آرای نسبی در مورد معنی تروریسم بروز کرده است در پاییز سال ۱۹۸۵ اعضای مجمع عمومی سازمان ملل متحد به اتفاق آرا اعمال تروریستی را توسط هر کس و در هر کجا که اتفاق بیفتد محکوم کردند. این رخداد قابل توجهی بود، از آن رو که اعضای مجمع عمومی قبل از آن هیچ گاه نتوانسته بودند در مورد تروریسم اتفاق نظر پیدا کنند.

البته با توجه به اینکه شروع جنگ جهانی اول ناشی از یک عملیات تروریستی بود^۲ در فاصله اواخر دهه بیست و اوایل دهه سی جلسات و گردهمایی هایی راجع به موضوع تروریسم زیر نظر «کنفرانس بین المللی یکنواخت سازی حقوق جزا» تشکیل و در زمان مجمع ملل نیز تلاش هایی برای ارائه تعریفی از تروریسم و جلب همکاری دولت ها در مبارزه مشترک با این پدیده انجام گرفت. در سالهای گذشته نیز ما در جریان پنجمین اجلاس کمیسیون پیشگیری از جرم و اعمال عدالت کیفری، نماینده جمهوری اسلامی ایران خواستار ارائه تعریف دقیقی از مفهوم تروریسم و تفکیک آن از مبارزات به حق ملت ها جهت آزاد کردن سرزمینهای تحت اشغال شد.^۳

۱-۱-۱- مفاهیم

موضوع تروریسم تا حدود سی سال پس از جنگ جهانی دوم موضوع بحث دولت ها در سازمان ملل بود اما هیچ گاه امکان توافق بر سر تعریفی از این جرم فراهم نشد کشورهای جهان سوم بر نظر خود مبنی بر اینکه این مفهوم نباید شامل اعمال خشونت آمیز افراد مشهور به «مبارزین راه آزادی»^۴ گردد پافشاری می کردند.

۱ - one man's terrorist is another man's freedom fighter.

۲ - نگاه کنید به قطعنامه شماره ۱۴۰/۶۱، مجمع عمومی سازمان ملل متحد.

۳ - در سالهای اول قرن بیستم منطقه بالکان مرکز خشونت های انقلابی شده بود، از جمله گروهی به نام «سیاه دست» (Black hand) مورد حمایت صربستان برای انجام عملیات علیه امپراطوری اتریش و مجارستان بودند. در ۲۸ ژوئن ۱۹۱۴ جوان ۱۹ ساله ای که توسط این گروه آموزش دیده بود به ترور فردیناند ولیعهد امپراتوری مذکور دست زد که این ترور منجر به اعمال مختلفی شد و نهایتاً طرف مدت یک ماه باعث شروع جنگ جهانی اول گشت.

۴ - League of Nations.

۵ - روزنامه جمهوری اسلامی، مورخ ۱۳۷۵/۳/۵ به نقل از خبرگزاری جمهوری اسلامی.

۶ - منظور از مبارزین راه آزادی افراد و گروههایی هستند که برای حق خودمختاری تلاش می کنند.

به علاوه کشورهای در حال توسعه اصرار دارند که امکان انعقاد هیچ معاهده ای در منع تروریسم وجود ندارد مگر اینکه در عین حال ریشه های تاریخی و اقتصادی و اجتماعی و سیاسی که موجب توسل به تروریسم می گردد، به طور دقیق مطالعه و بررسی گردد. دکتر عبدالعزیز محمد در تعریف تروریسم نوشته است تروریسم همان تجاوزاتی است که نسبت به جان و مال و دارایی های عام و خاص مردم و دولت انجام می گیرد و در عین حال مخالف کلیه احکام و مقررات، قانون بین المللی با منابع و مأخذ متنوع خود از آن جمله اصول اساسی دادگاه بین المللی لاهه می باشد. در تعریف دیگری از تروریسم آمده است تروریسم حالت بین المللی پیدا می کند در حالی که جنایت در بیش از یک کشور انجام گرفته باشد و یا اینکه قربانیان تبعه کشورهای مختلف باشند.

در یک تعریف دیگر تروریسم متعاقد سازی با استفاده از ترس و ترساندن توسط یک گروه کوچک معرفی گردیده است و از نگاه دیگر تروریسم به رفتار خشونت آمیز و سرکوب گرانه و اغلب با اهداف سیاسی اطلاق می شود. همچنین در ماده اول کنوانسیون سازمان کنوانسیون اسلامی در تعریف تروریسم آمده است: تروریسم شامل هرگونه عمل خشونت آمیز یا تهدید کننده است که صرف نظر از مقاصد یا انگیزه های مرتکبین آن به منظور اجرای یک طرح جنایتکارانه فردی یا گروهی و با هدف ایجاد رعب بین مردم یا تهدید آنان و وارد آوردن صدمه به آنان و به خطر انداختن یکی از منابع ملی یا تأسیسات بین المللی تا تهدید کردن ثبات تمامیت ارضی، وحدت سیاسی یا حاکمیت کشورهای مستقل انجام می گیرد.

در حال حاضر علمای حقوق و دیپلماتها معتقدند که دولت ها هیچ گاه در مورد تعریف تروریسم به توافق نمی رسند نتیجه اینکه جرم شناختن این عمل در حال حاضر غیرممکن است، آنچه که امروزه می توان جرم تلقی نمود همانا موارد منفرد و معین تروریسم است که مشخصاً در برخی معاهدات ممنوع گردیده است. مواردی مانند هواپیما ربایی، اعمال تروریستی علیه اشخاص مصون بین المللی مانند نمایندگان سیاسی، گروگان گیری، بمب گذاری تروریستی و امثالهم.

این نظر در واقع به این معنی است که در حقوق بین الملل عرفی تروریسم فی نفسه جرم مستقلی محسوب نمی شود. اما بنا به نظر نویسنده کتاب حقوق کیفری بین المللی^۲ تروریسم هم تعریف دارد و هم تحت عنوان حقوق بین الملل عرفی جرم محسوب می شود.

واقعیت این است که تحول و منظور تعریف تروریسم به سال ۱۹۳۷ باز می گردد و بعد از آن تاریخ تعریف این پدیده به تدریج استقرار یافت، ولی کشورهای در حال توسعه در سازمان ملل از پذیرش آن بدون درج چیزی که اخطار یا تحذیر^۱ نامیدند اکراه داشتند که عبارت بود از مستثنی کردن افعال یا عملیات نهضت های آزادی بخش ملی از تعریف تروریسم که در نهایت امتناع کشورهای توسعه یافته از قبول این استثناء به بن

^۱ شاید اطلاق عنوان «استثناء» به آن صحیح تر باشد.

بستی منجر شد که به غلط «فقدان تعریف» تعبیر می شود. در حالی که مشکل بر سر توافق در خصوص استثناء بود وگرنه مفهوم عمومی تروریسم محل اختلاف نبود.

هرگونه نظر دیگری دو مسئله را پیش می آورد. یکی از دید منطقی و دیگری از دید قواعد حقوقی موجود. از نظر منطقی: عدم بروز توافق در خصوص استثناء نمی تواند نافی وجود یک مفهوم عام باشد این به این معنا خواهد بود که مثلاً بگوییم چون در حقوق کیفری بین الملل روشن نیست که آیا اضطرار استثناء از موارد معذوریت در قتل است یا خیر، بنابراین تعریف قتل غیرممکن است.

در مورد قواعد حقوقی مربوط است به وجود مقررات بین المللی در معاهدات که صراحتاً تروریسم را نهی می کند بدون اینکه تعریف یا قیدی را عنوان نماید مثلاً بند ۱ ماده ۳۳ کنوانسیون چهارم ژنو (۱۹۴۹) که مجازاتهای جمعی و نیز کلیه موارد اضافه یا تروریسم را ممنوع می کند.

قوانین متعددی تروریسم را با معنای مشخص ممنوع نموده اند. جالب توجه است که آن قوانین تا حد زیادی در تعریف تروریسم به نقاط مشترکی می رسند.^۱ حتی کنوانسیون ۱۹۹۸ عرب برای منع تروریسم در تعریف تروریسم همان مسیر را طی می کند.

که البته در این تعریف هنوز اعمال ارتكابی در راه مبارزه برای حق تعیین سرنوشت ملتها استثناء شده است. با توجه به مطالبی که عنوان شد اکنون تعریفی قابل قبول از جرم تروریسم وجود دارد و حقوق بین الملل عرفی نیز این جرم را به رسمیت شناخته و ممنوع می داند و به عبارت دیگر این جرم محدود به معاهدات و حقوق قراردادی نمی باشد.

لازم به ذکر است که علی رغم ظهور تدریجی اجماع نسبت به یک تعریف غیر مشروط از تروریسم، در جریان تدوین اساسنامه دیوان کیفری بین المللی، دولت ها در نهایت تصمیم گرفتند که بنا به دلایلی، تروریسم جزو جرایم تحت صلاحیت دیوان نباشد.

عمدتترین دلایل همانا عدم وجود تعریف مورد قبولی برای تروریسم بود. دلایل دیگر عبارت بود از:

۱- شمول این جرم منجر به سیاسی شدن فعالیت های دیوان می شود.

^۱ کسسه آنتونیو ۱۳۸۷ حقوق کیفری بین الملل ترجمه حسین پیران - اردشیر امیر ارجمند - زهراموسوی - چاپ اول - تهران - انتشارات جنگل - ۳۷۸

^۲ به عنوان نمونه، قانون مجازاتهای اقتصادی ایران و لیبی (Iran and Libya sanctions Act) که در ۵ اوت ۱۹۹۶ در کنگره ایالات متحده تصویب شد مقرر می دارد که: فعل تروریسم بین المللی فعلی است که (الف) خشونت آمیز بوده یا برای نقش انسان خطرناک باشد و در تخلف از قانون جزای ایالات متحده و یا در هر یک از ایالات آن باشد و یا هر گاه در حوزه های قضایی ایالات متحده یا هر یک از ایالات آن اتفاق می افتاد تخلف جزایی محسوب می گردید و (ب) قصد آن چنین به نظر می آید که (۱) ارعاب یا تحت فشار گذاشتن جمعیت غیرنظامی باشد. (۲) ارعاب یا تحت فشار قرار دادن یک حکومت برای تغییر سیاستش باشد. (۳) سلوک یک حکومت را با ترور سیاسی یا آدم ربایی تحت تأثیر قرار دهد. نیز ر.ک. به قانون ضد تروریسم و مجازات اعدام مؤثر: مورخ ۱۹۹۶.

- ۲- اهمیت این جرم به حدی نیست که داخل در صلاحیت دیوان گردد.
- ۳- این جرم در دادگاه های داخلی و در صورت ضرورت با هماهنگی دولت های زیربط به طور مؤثری قابل تعقیب و رسیدگی است.
- با ملاحظه آنچه گذشت می توان درباره تعریف تروریسم با اشلاگهک ۲ همصدا شد. او با اشاره به اینکه تاکنون قریب صد تعریف از تروریسم ارائه شده ولی هنوز توافقی بر سر یک تعریف مشخص وجود ندارد، سعی کرده است عناصر مشترک در میان همه تعاریف را بیان کند. به اعتقاد وی این عناصر عبارتند از:
 - ۱- تروریسم مشتمل بر کاربرد خشونت یا تهدید به خشونت است.
 - ۲- خشونت تروریسم غیر قابل پیش بینی است.
 - ۳- قربانیان تروریسم غالباً ارزش نمادین دارند.
 - ۴- تروریسم در پی تبلیغات جنگ روانی و بشر ایده خاص است.
 - ۵- تروریستها دارای اهداف سیاسی هستند که غالباً می توانند متنوع باشند.
 - ۶- تروریسم مسأله بسیار پیچیده ایی است.

۱-۱-۱- واژه لغوی تروریسم

تروریسم همان ایجاد ناراحتی و ترس و وحشت برای دیگران است و ماده رَهَب، یَزْهَبُ، رَهَب و ... یعنی: «خاف مَعَ تَحْرُزٌ» ... [تمامی این واژگان و مشتقات آن به نحوی دلالت بر ترس رعب و وحشت دارد. همچنین کلمه «رهیب» یعنی: ترسناک و خوفناک و «ارهاب» یعنی: ترساندن یا «تروریسم» و «ارهابی» یعنی ترساننده یا «تروریست» و ...].

راغب اصفهانی صاحب «مفردات الفاظ قرآن» می گوید: «الرهبه و الرهب: مخافه مَعَ تَحْرُز و اضطراب یعنی رهبه و رهب همان ترس و وحشت است همراه با احتیاط و اضطراب و نگرانی.

خدای متعال نیز در قرآن کریم می فرماید: لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهَبَةً فِی صُدُورِهِمْ مِنْ اللَّهِ یعنی منافقان در دلهایشان از شما بیشتر ترس دارند تا از خدا.

واژه ارهاب در زبان عربی [معادل همان ترساندن و تروریسم] به معنی: خوف، فزع و ترویع است که همان ترس و ایجاد رعب و وحشت بین مردم به جهت وارد کردن آنها به اطاعت و تسلیم و خضوع می باشد اما معادل کلمه ارهاب به زبان انگلیسی همان کلمه ترور / Terror که رواج و شیوع بیشتری دارد، اصل کلمه به ریشه لاتینی آن بر می گردد (Ters) به معنی ترساندن و به وحشت انداختن و «هول کردن» می باشد. اما این کلمه در زبان فرانسه به صورت «Terreur» یا «Terrorisme» نوشته می شود که هر دو از نظر معنی مترادف هم هستند بنابراین معادل کلمه «Terreur» در زبان عربی همان رعب و وحشت و ترس است و کلمه